

14.

A bukaresti magyar nagykövetség kulturális attaséjának jelentése kolozsvári látogatásáról

Bukarest, 1956. július 30.

Szigorúan titkos

Tárgy: Látogatás a kolozsvári szerkesztőségeknél.

Miniszter Elvtársnak jelentem, hogy Kádár [Kálmán³⁸⁹] elvtárs július 16-án meglátogatott több kolozsvári szerkesztőséget. A Kolozsváron tett látogatásról az alábbiakban számolok be:

Először is általánosságban a következőket jegyzem meg: Kolozsváron ma épp úgy hozzá lehet jutni mindenhez, mint Bukarestben. Az üzletek tele vannak áruval, bő választék van készruhákban, húst és általában minden más közszükségleti cikket bőven és állandóan lehet kapni. A gyümölcs és zöldségfélések valamivel drágábbak, mint Bukarestben. Kenyeret csak jegyre lehet kapni, de ez Bukarest kivételével az egész ország területén így van. Az úton Kolozsvár felé a nagyobb városokban, ahol megálltunk, ugyanezt az árubőséget tapasztaltuk. Ez azt bizonyítja, hogy a lakosság közszükségleti cikkekkel történő ellátásának megjavulása országos jellegű, vagyis viszonyítva az előző évekhez, 1955–56-ban az RNK komoly gazdasági fellendülésen ment át.³⁹⁰

Kolozsváron komoly építkezések is folynak. A város szélén több nagy lakóház-tömb épül. Számos kislakást is építenek állami kölcsönrel. Az építkezések ellenére nagy a lakáshiány, amit az utóbbi években súlyosbított az, hogy Kolozsvár lakossága igen rövid idő alatt 30.000-rel növekedett. Számos román anyanyelvű hivatalnok (néptanácsi tisztviselő, tiszt, pártfunkcionárius) került Kolozsvárra. Ennek következtében, valamint a környező román lakosságú községekből a kolozsvári üzemekbe került dolgozók létszámának növekedése következtében megváltozott Kolozsvár lakosságának összetétele is. Míg a múltban túlnyomó többségben magyar nemzetiségűek laktak a várost, ma a lakosságnak kb. csupán 65%-a magyar nemzetiségű.³⁹¹

A továbbiakban rátérek a szerkesztőségekben tett látogatás ismertetésére. *Igazság* Kolozsvár Tartomány néptanácsának és pártszervezetének magyar nyelven megjelenő napilapja. 20.000 példányban jelenik meg. Megalakulásakor (1944) erdélyi lap volt, azonban miután Erdélyben több magyar nyelvű lap jelent meg

389 Kádár Kálmán külügyi tisztviselő, 1955–1957 között a bukaresti magyar nagykövetség harmadik tiktára.

390 A rendelkezésre álló levéltári iratok nem támasztják alá a magyar diplomata véleményét. 1956 nyarán komoly élelmezési és közellátási válság súlytotta a romániai nagyvárosokat, és ez az állapot csak a magyar forradalom utáni hangulatjavító intézkedések (ellátás javítás, bérek- és szociális juttatások emelése) nyomán szűnt meg.

391 Az 1956-os népszámláláskor Kolozsvár összlakossága 154.723 főt számlált. Nemzetiségi megoszlása: magyar 47,9%, román 47,8%, zsidó 2,9%, német 0,6%; anyanyelvi összetétele magyar 50,3%, román 48,2%. Az 1948-as népszámláláshoz képest a román anyanyelvűek száma aránya 18%-al növekedett, a magyaroké 7%-al csökkent Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája 1850-1992* című adabázis internetes változata. <http://varga.adatbank.transindex.ro>.

tartományi lap lett. Főszerkesztője Kovács [András³⁹²] elvtárs már az illegalitás idején megjelent néhány szám elkészítésénél segédkezett. 30 éves és a szerkesztőség legöregebb tagja. Ez a fiatal gárdából álló lap tartományi viszonylatban nagyon jól szerkesztett és más tartományokban is keresett lap. Kb. 300 állandó levelezője van, akik számára előadásokat tartanak a sajtó feladatáról. Eleinte a felolvasó köröket is csupán a levelezők számára tartották.

Az állandó levelezőkön kívül számos olyan olvasójuk van, akik elmondják panaszait, észrevételeiket. Ezek egyszer, esetleg kétszer fordulnak levélben a laphoz. Ezeket az alkalmi levelezőket eleinte elhanyagolták, leveleikre nem válaszoltak. Egyszer az egyik munkatársuk egy statisztikát állított össze a levelezőkről és akkor kiderült, hogy a nyilvántartott állandó levelezőik nagyrésze háziasszony, nyugdíjas vagy tanító. Munkásember vagy dolgozó paraszt alig egy-kettő akadt köztük. Az alkalmi levelezők nagyrésze viszont a termelő munkából került ki. Azóta minden levélre válaszolnak és a felolvasó esteket a széles olvasó tömegek előtt tartják.

Jó kapcsolatot építettek ki a *Debreceni Néplap*-pal, ahonnan nemrég néhányan látogatást tettek az *Igazságnál*. Az *Igazság*-tól augusztusban készülnek 5-en visszaadni³⁹³ a látogatást. Kovács elvtárs elmondotta, hogy ezenkívül szeretnének egy újságíró-t hosszabb időre Magyarországra küldeni, hogy bejárja az országot és közelebbről megismerje a magyar nép eredményeit. Amennyiben erre egy mód van ők fedeznék a költségeket.

Végül Kovács elvtárs elmondotta, hogy nemrég Kolozsváron járt látogatóban a *Művelt Nép* egyik munkatársa, Hécei András és testvére Hécei Iván. Ez a két elvtárs felkereste az összes kolozsvári lapok szerkesztőségeit, valamint néhány tartományi lap szerkesztőségét és kérték a felkeresett lapokat, hogy közöljenek le cikkeket, amelyeket ők írnak. Azonban ebben a kérésben több volt a követelés, mint a kérés. Magatartásuk agresszív [sic] és nagyképű volt. Kallós [Miklós³⁹⁴] elvtárs az *Utunk*-tól még elmondotta, hogy nevezettek az *Utunk*-at kellemetlen helyzetbe hozták, mivel azt kérték, hogy az *Utunk* szerkesztősége adjon nekik előre pénzt és majd később küldenek érte cikket, amit természetesen nem tudtak teljesíteni, mivel előre nem fizethetnek. Az elvtársak megjegyezték, hogy nagyon szívesen veszik, ha egy magyarországi újságíró cikket ír lapjaik számára és erre fel is szokták kérni a látogató újságírókat, de a Hécei testvérek viselkedése és az a hajszja, hogy minél több pénzt igyekeztek összeszedni ellenszenvet váltott ki. Hécei Iván színésznek adta ki magát, de amikor megkérdezték, hogy melyik színháznál dolgozik nem volt hajlandó válaszolni. Helyes volna ha a Külügyminisztérium felhívna a *Művelt Nép* szerkesztőségének figyelmét az ügyre.

Făclia Kolozsvár Tartomány néptanácsának és pártszervezetének román nyelvű napilapja. 15.000 példányban jelenik meg. Ungur elvtárs a főszerkesztő helyettese.

392 Kovács András, az *Igazság* főszerkesztője (1949–1970).

393 Értsd: viszonzni.

394 Kallós Miklós (1926–), lapszerkesztő, filozófus. A kolozsvári Babeş-Bolyai egyetem tanára, 1952–1953-ban az *Új út* magyar nyelvű zsidó hetilap főszerkesztője, 1956–1957-ben az *Utunk* főszerkesztő-helyettese.

Főszerkesztői sokat változtak, mivel akiket kineveztek, nem voltak megfelelőek. Az egyikről kiderült, hogy fasiszta volt, a másik nem végezte megfelelően munkáját, az utóbbit viszont szovjetellenes magatartása miatt küldték el. Ungur elvtárs jó munkaerő, becsületesen végzi munkáját, de nem nevezik ki főszerkesztővé, mivel a múltban polgári lapoknál dolgozott. Ungur elvtárs közölte, hogy ők is szeretnének kapcsolatot kiépíteni egy magyarországi lappal és kérte a nagykövetség segítségét.

Utunk a Román Írószövetség kolozsvári folyóirata. 5.500 példányban jelenik meg egyszer hetenként. Viszont ha nem a posta foglalkozna terjesztésével 20.000 példányban is elkelve. Főszerkesztője Sóni Pál.³⁹⁵ Kallós elvtárs főszerkesztő-helyettes beszélgetés közben elmondotta, hogy az írókongresszus után nagyon megnőtt az *Utunk* népszerűsége. Az erdélyi írók jelentős része az *Utunk*-hoz küldi cikkeiket, verseit és más írásműveit.³⁹⁶ Ez Kallós elvtárs véleménye szerint azért van, mivel a kongresszus előtti és alatti vitákban az *Utunk* köré tömörült írók voltak a leggerincesebbek, míg az *Igaz Szó* írói túl baloldaliak voltak.

György elvtárs jelentésében említette, hogy romániai magyar írók jelentős része elhatározta az *Igaz Szó* bojkottálását. A két lap írói között erős ellentét érezhető. Az *Igaz Szó* írói, fő hangadói annak a nézetnek, hogy az *Utunk* sovinizta nézeteknek ad helyet. Kallós elvtárs ezzel kapcsolatban kijelentette: az *Utunk*-at sovinizmussal vádolták akkor is, amikor kiállt a műemlékek védelméért. Az igazság viszont az, hogy az *Utunk* kiállításának eredményeképpen helyreállították Kolozsváron a Bethlen Bátyát, restaurálják a Mátyás templomot³⁹⁷, és általában Erdélyben sokat foglalkoznak a műemlékek védelmével. Kallós elvtárs szerint inkább sovinizmussal lehetne vádolni a Babeş Egyetem rektorát, aki szándékosan egy műemlékkomplexum megbontása céljából kierőszakolta egy többemeletes diákotthon építését a Farkas utcában.³⁹⁸

Kallós elvtárs a továbbiakban elmondotta, hogy a kongresszus alatt megkérdezték a romániai magyar írókat, miért nem foglalnak állást a magyarországi eseményekkel kapcsolatban.³⁹⁹ Erre azt válaszolták, hogy a magyarországi események sok pozitívumot tartalmaznak, és ha ezekkel a pozitívumokkal kapcsolatban nem foglaltak állást, akkor miért foglaljanak állást a negatívumokkal kapcsolatban. Kallós elvtárs elmondotta, hogy a kolozsvári írók pozitíven [sic] értékelik a magyarországi eseményeket, de nem értik meg és elítélik egyes magyar írók pártellenes magatartását. A továbbiakban megemlítette, hogy szeretnének szorosabb kapcsolatot kiépíteni a *Művelt Nép* szerkesztőségével és kölcsönösen néhány

395 Sóni Pál (1917–1981), pártaktivista, lapszerkesztő, egyetemi tanár. 1955 májusától 1956 decemberéig az *Utunk* főszerkesztője. Az általa képviselt dogmatista vonal népszerűtlenné tette, és a magyar forradalmat követően leváltották, helyébe a reformszárnyhoz tartozó Földes László esztéta került 1958-ig. 1957-ben a Bolyai Egyetem magyar idológortörténelem tanárának nevezték ki.

396 Az 1956. június 13–18. között megtartott első romániai írókongresszusról lásd bőven Szabó Gyula visszaemlékezését: *Képek a kutyaszorítóból*, Kolozsvár, Polis, 2001.

397 Helyesen: a XIV. században épült Szent Mihály templom.

398 A konfliktusról lásd a 334. lábjegyzetet.

399 Kallós a Petőfi-kör nagy visszhangot keltő sajtó vitájára gondolt.

napos tapasztalatcserére 4-5 munkatársukat elküldeni a *Művelt Nép*-hez, illetve a *Művelt Nép* 4-5 munkatársát fogadni. Megkönnyítené helyzetüket, ha a *Művelt Nép* részéről történe a kezdeményezés, mivel ebben az esetben nem kellene az írószövetségtől külön engedélyt kérjenek a kezdeményező lépés megtevéséhez, ami számukra elég kellemetlen lenne a sovinszta megbélyegzés után.

Véleményem szerint nagyon hasznos volna, ha ez a csere létrejönne, hiszen az itteni magyar íróknak az utóbbi években nagyon kevés lehetőségük volt Magyarországra utazni. Ezen az úton viszont egyszerre 4-5 kolozsvári magyar író részére válna lehetővé, hogy a Magyar Népköztársaságba utazzon. Kérem Miniszter elvtársat, szíveskedjék a kérdést a *Művelt Nép* felé felvetni.

Juhász Imre, id. ügyvivő

Magyar Országos Levéltár (MOL), KÜM TŰK iratok, Románia 1945-64, XIX-J-1-j-006569, 12. doboz.

15.

A bukaresti magyar nagykövetség kulturális attaséjának jelentése marosvásárhelyi látogatásáról

Bukarest, 1956. július 30.

Feljegyzés

Július 22. és 24. között a marosvásárhelyi írók meghívására látogatást tettem Marosvásárhelyen, ahol beszélgetéseket folytattam a helyi írókkal és más kulturális személyiségekkel. E beszélgetések lényegéről az alábbiakban számolok be:

Sütő Andrással⁴⁰⁰ való beszélgetésem alkalmával elmondotta, hogy az emlékezetes írókongresszus előtti pártközponti értekezlet vitái után – amelyen mint ismeretes a romániai magyar írók közötti egység megbomlott – a helyzet még feszültebb lett és igen éles formát kezd öltetni. A kolozsvári írók minden eszközt felhasználnak arra, hogy visszavágjanak a marosvásárhelyieknek. A romániai magyar írók körében kialakult helyzet egészségtelen és káros – mondotta Sütő –, mert az írók veszekednek ahelyett, hogy írnanak. Sütő és még egynéhány más író azon fáradozik most, hogy ez a visszás helyzet megszűnjön, hogy az írók közötti bizalom és egyetértés helyreálljon. Sütőt ebben támogatja Hajdu Zoltán⁴⁰¹ is, aki

400 Sütő András (1927–2006), író, lapszerkesztő. 1947-től több romániai magyar sajtóorgánumban belső munkatársa: *Falvak Dolgozó Népe* (1947–1948, 1948–1954-ben főszerkesztő), *Igaz Szó* (1954–1957, főszerkesztő-helyettes), *Művészet* (1958–1959, főszerkesztő), *Új Élet* (1958–1989, főszerkesztő). 1947-től az RKP, 1949-től a Romániai Írószövetség tagja volt, 1974–1982 között a Romániai Írószövetség alelnöki posztját töltötte be. Irodalmi munkásságáért Állami-díjat (1950; 1952, harmadik fokozat), Herder-díjat (1979) és Kossuth-díjat (1992) kapott. 1965–1980 között nemzetgyűlési képviselő, 1969–1984 között az RKP KB póttagja. Az erdélyi magyar kisebbség sorsa elleni tiltakozásai miatt 1980-ban Romániában betiltották vagy akadályozták műveinek kiadását, színdarabjainak bemutatását. 1990 márciusában súlyosan megsebesült a marosvásárhelyi etnikai villongások során. 1992–1996 között a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke.

401 Hajdu Zoltán (1924–1982), költő, lapszerkesztő, H. Győző testvérbátyja. A negyvenes években bekapcsolódott az MNSZ munkájába, költészetét harsány agitáció jellemezte. 1950-ben a Sütő Andrással közösen írt *Meztőlábas menyasszony* c. színjátékáért Állami díjat kapott. Később különböző bukaresti szerkesztőségekben dolgozott (*Falvak Dolgozó Népe*, *Művelődés*, *Román Rádió*), 1957-től Marosvásárhelyen az *Állami*